

RAPPORT 101

Prospectie met ingreep in de bodem aan de
Wiesveldlaan te Merem (Bilzen).

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van
Matexi NV.

Inge Van de Staey & Natasja De Winter
November 2010

ARON-RAPPORT 101

PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM AAN DE WIESVELDLAAN TE MEREM (BILZEN)

ONDERZOEK UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN MATEXI NV

Inge Van de Staey en Natasja De Winter

Sint-Truiden
2010

Colofon

ARON rapport 101 - Prospectie met ingreep in de bodem aan de Wiesveldlaan te Merem (Bilzen). Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Matexi nv.

Opdrachtgever:	Matexi nv
Projectleiding:	Natasja De Winter
Uitvoering veldwerk:	Inge Van de Staey, Joris Steegmans, Veerle Pauwels en Natasja De Winter
Auteurs:	Inge Van de Staey en Natasja De Winter
Foto's en tekeningen:	ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba

Archeologisch Projectbureau
Diesterstraat 44, bus 201
3800 Sint-Truiden
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel/fax: 011/72.37.95

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2010.

Inhoudstafel

Inleiding

1. Het onderzoeksgebied.....	1
1.1 Algemene situering.....	1
1.2 Historische achtergrond.....	2
1.3 Vroeger archeologisch onderzoek.....	3
2. Het archeologisch onderzoek.....	4
2.1 Doelstelling.....	4
2.2 Verloop.....	4
2.3 Methodiek.....	5
3. Onderzoeksresultaten.....	6
3.1 Bodemopbouw.....	6
3.3 De archeologische sporen en vondsten.....	7
4. Conclusie en aanbevelingen	7

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Bijlage 3: Plan van de uit te voeren bouwwerken met aanduiding van het onderzochte gebied

Bijlage 4: Fotolijst

Inleiding

Naar aanleiding van de bouw van 18 appartementen ter hoogte van de Wiesveldlaan in Merem (Bilzen), achtte de Zuid-Oost-Limburchse Archeologische Dienst (ZOLAD+) een begeleiding van de werken noodzakelijk. Voor deze opdracht werd door ARON bvba een vergunning voor het uitvoeren van een prospectie met ingreep in de bodem aangevraagd bij het Agentschap Ruimte en Erfgoed. Het onderzoek werd op 24 en 25 november 2010 uitgevoerd door het archeologisch projectbureau ARON bvba, in opdracht van Matexi nv.

Afb. 1. Globale situering van het onderzoeksgebied op de kaart van België. (NGI, 2002)

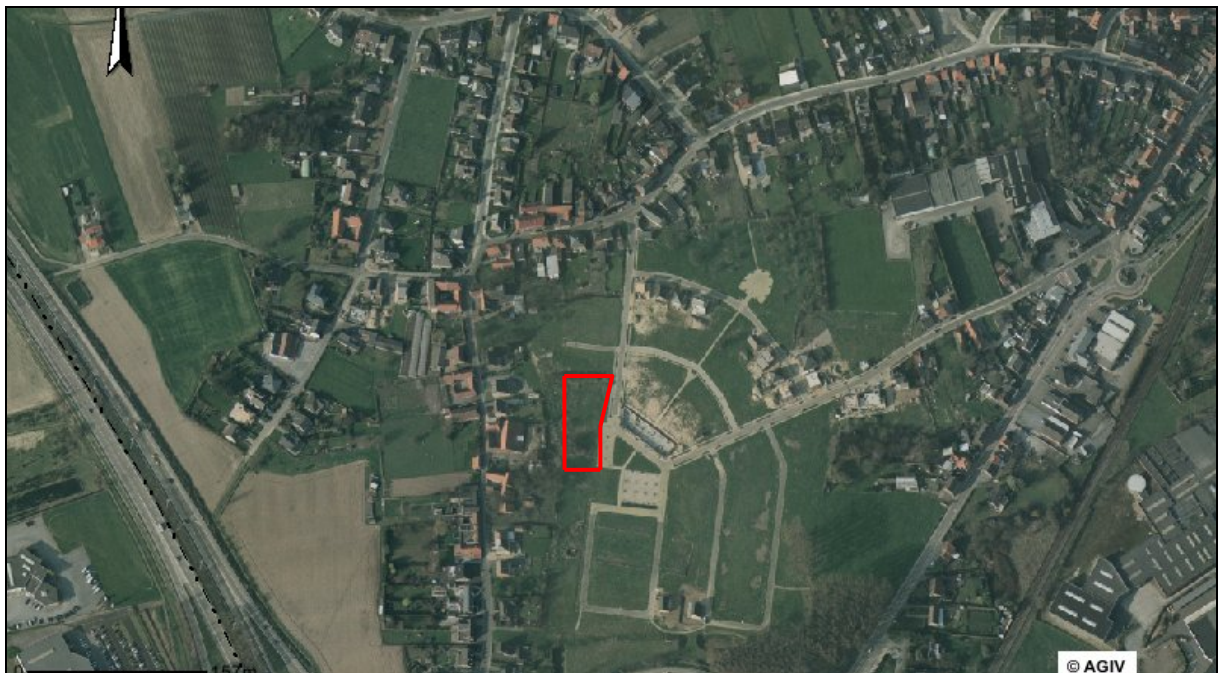
1. Het onderzoeksgebied

1.1 Algemene situering

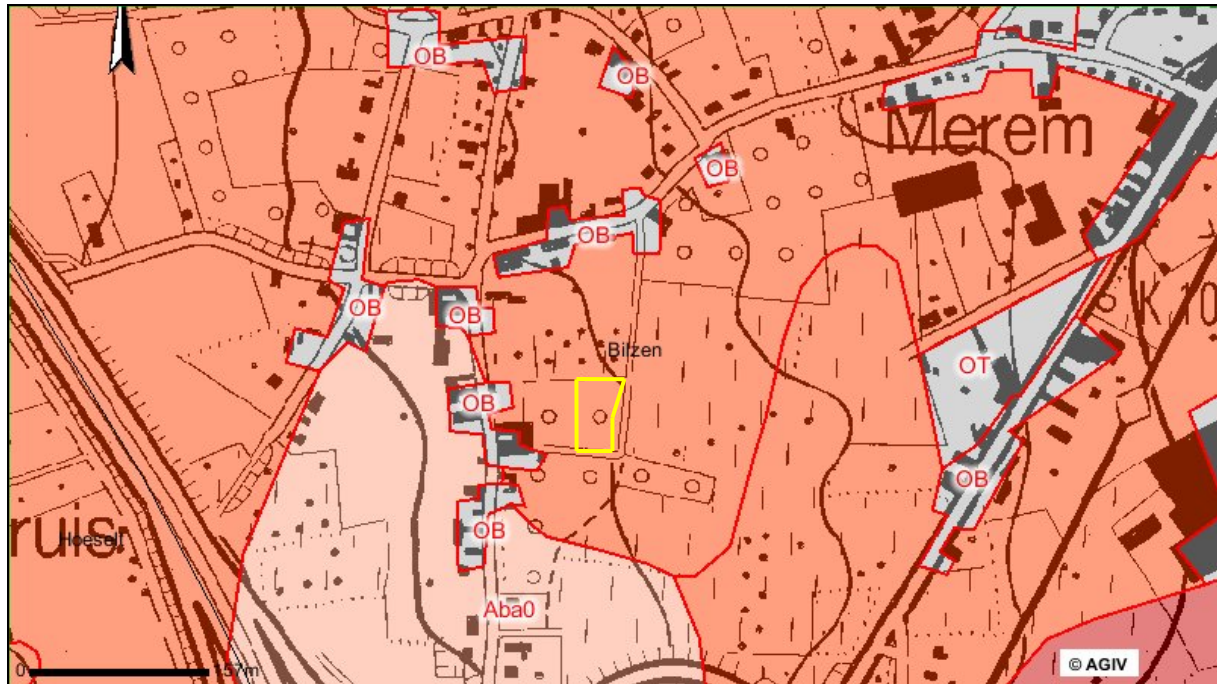
Het onderzoeksgebied situeert zich op de verkaveling 'Meerheim' in het gehucht Merem, gelegen langs de E313 op ca. 1 km ten zuidwesten van het centrum van Bilzen en op 250 m ten westen van de Tongersestraat (verbinding tussen Tongeren en Bilzen) (Afb. 2).

Het te onderzoeken terrein is gelegen op het perceel 339r1 (Kadaster Bilzen, 1ste afdeling, Sectie H). Het is in het oosten begrensd door de Wiesveldlaan en in het westen door huizen aan de Merem. Op het terrein is de bouw van 18 appartementen met onderkeldering gepland. Het gebied dat hierbij zal verstoord worden heeft een oppervlakte van ca. 1100m².

Het onderzoeksterrein (TAW=66m) helt zeer licht af naar het oosten toe, waar de Demer 1 km verder oostwaarts gelegen is. Het gebied wordt op de bodemkaart aangeduid als een Aca0-bodem, zijnde een matig droge leembodem met textuur B-horizont. (Afb. 3) Het terrein was net voor de bodemingreep in gebruik als grasland en gedeeltelijk begroeid met struikgewas.

Afb. 2: Kleurenorthofoto met aanduiding van het projectgebied (rood). Schaal 1:5000 (AGIV).

Afb. 3: Topografische kaart met overlap van de bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (geel). Schaal 1:5000 (AGIV).

1.2 Historische achtergrond

Merem is een gehucht van de stad Bilzen, dat ten zuidwesten van deze stad ligt. De aanwezigheid van een Romeinse weg en vondsten uit de prehistorie en de Romeinse periode wijzen erop dat er al vroeg bewoning was in deze streek.

De oorsprong van de stad Bilzen hangt waarschijnlijk samen met de stichting van de abdij van Munsterbilzen. De gunstige ligging aan de Demer, op de grens met de Kempen, geeft ontstaan aan een klein handelscentrum. De oudste geschreven vermelding van Bilzen dateert uit circa 950; de stad wordt dan aangeduid met de naam *Belisia*.

De geschiedenis van Bilzen in de elfde en twaalfde eeuw hangt nauw samen met de heerlijkheid van Kolmont, die leengoederen bezat in Bilzen en omgeving.

In 1170 werd het territorium Bilzen-Kolmont ingelijfd bij dat van de graven van Loon. Sindsdien vormde Bilzen samen met Kolmont, Brustem en Montenaken de zuidelijke verdedigingsgordel tegen de expansiedrift van het prinsbisdom Luik. Mogelijk werden aan Bilzen in datzelfde jaar de Loonse stadsrechten toegekend. Bilzen kreeg in de loop der eeuwen dan ook het uitzicht van een versterkte stad met wallen, grachten en drie stenen poorten. Het onderzoeksgebied ligt ongeveer een kilometer buiten deze middeleeuwse wallen.

In 1366 werd het graafschap Loon, en dus ook Bilzen, ingelijfd bij het prinsbisdom Luik. Het gehucht Merem waarin het onderzoeksgebied zich bevindt, wordt reeds in 1390 vermeld als Meerhem of Mersheim¹. In 1483, tijdens de Luikse Successieoorlog, werd de stad uitgemoord en platgebrand. In 1576 werd Bilzen geplunderd door het Duitse garnizoen dat uit Maastricht was verjaagd. De stad werd opnieuw in brand gestoken in 1636; ditmaal door de Kroatische troepen van Jan van Weert. In 1654 werd de stad overvallen door troepen van de hertog van Lorreinen. In 1678 werd door de militaire gouverneur van Maastricht, Calvo, het bevel gegeven om Bilzen in brand te steken en een deel van de vestingen te ontmantelen. Ook de eerste helft van de 18de eeuw werd gekenmerkt door verwoestingen, inkwartierungen, hongersnood en epidemieën. Tijdens de Franse Revolutie had Bilzen te lijden van militaire opeisingen.

In 1977 fuseerde de stad Bilzen met twaalf omliggende dorpen.

¹ REYGEL, P. en E. WESEMAEL (2010), *Archeologische opgraving aan de Steenbeemdlaan te Bilzen. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Matexi nv (ARON Rapport 90)*, Sint-Truiden, pp. 2-3.

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) was het onderzoeksgebied in die periode net buiten het gehucht Merem gelegen en in gebruik als akker. (Afb. 4).

Afb. 4: Detail uit de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het prospectiegebied (rood). (Koninklijke Bibliotheek van België)

Op de Atlas van de Buurtwegen uit 1841 wordt grosso modo dezelfde situatie weergegeven. Het gehucht Meeren bestaat nog steeds uit dezelfde straten. De bebouwing strekt zich nu echter iets verder zuidelijker uit. Het onderzoeksgebied is echter op dat moment nog steeds onbebouwd en is dat tot in 2010 ook gebleven.

Afb. 5: Detail uit de Atlas van de Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied. (GIS Provincie Limburg).

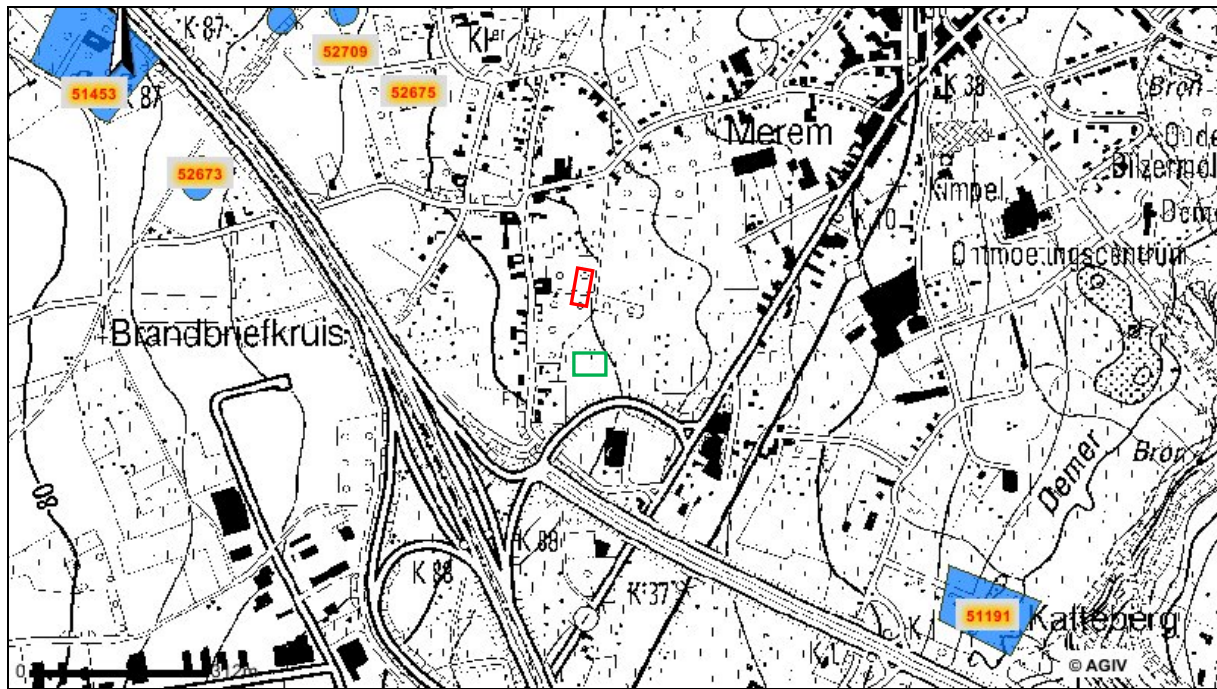
1.3 Vroeger archeologisch onderzoek

In de periode 2001-2003, tijdens de voorbereiding van het verkavelingdossier, werd het te verkavelen gebied onderworpen aan een prospectie door het VIOE (toen IAP). Daarbij werd gallo-romeins aardewerk ingezameld². Bij een onderzoek in april 2010, uitgevoerd door ARON bvba, werd op diezelfde verkaveling, vlakbij het te onderzoeken terrein, een aanzienlijke hoeveelheid fragmenten van Romeinse dakpannen (*tegulae* en *imbrices*) aangetroffen. Ook werden een greppel, gracht, kuil en paalkuil met fragmenten van Romeinse pannen, middeleeuws aardewerk en één stukje handgevormd aardewerk gevonden.³

Verder werden in de omgeving hoofdzakelijk losse vondsten gedaan via prospectie en metaaldetectie, te dateren van de Romeinse periode tot Nieuwste Tijd (CAI 52657, CAI 52708, CAI 52706, CAI 52673). Ook zijn er een gesloten hoeve uit de Nieuwe Tijd (CAI 51453) en een vrijheerlijkheid uit de Volle Middeleeuwen (CAI 51191) bekend. (Afb. 6) Van het onderzoeksgebied zelf zijn geen vondsten bekend.

² Deze vondsten werden niet opgenomen in de CAI.

³ REYGEL, P. en E. WESEMAEL (2010), *Archeologische opgraving aan de Steenbeemdlaan te Bilzen. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Matexi nv* (ARON Rapport 90), Sint-Truiden, p. 10.

Afb. 6: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen, het projectgebied (rood, bij benadering) en de opgraving door ARON bvba in april 2010 (groen, bij benadering). Schaal 1:10000 (AGIV).

2. Het archeologisch onderzoek

2.1 Doelstelling

Doel van deze prospectie met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein, zoals beschreven in het Programma van Eisen dat werd opgesteld door de ZOLAD+. Het onderzoek is erop gericht de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) vast te stellen en te evalueren teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Hierbij moeten volgende vragen beantwoord worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

2.2 Verloop

Voorafgaandelijk aan het archeologisch onderzoek werd bij het Agentschap Ruimte en Erfgoed een vergunning aangevraagd voor een prospectie met ingreep in de bodem. Deze vergunning, met dossiernummer 2010/415 werd op 19 november 2010 afgeleverd op naam van Inge Van de Staey. Aan deze vergunning was ook een vergunning tot het uitvoeren van een archeologische controle met metaaldetectie gekoppeld. Deze werd tevens afgeleverd op naam van Inge Van de Staey, onder dossiernummer 2010/415(2).

Het onderzoek, in opdracht van Matexi nv, stond onder leiding van projectverantwoordelijke Natasja De Winter en werd uitgevoerd op 24 en 25 november 2010 door Inge Van de Staey, Joris Steegmans en Veerle Pauwels. ARON bvba voorzag in een graafmachine met machinist voor het aanleggen van de archeologische werkput (Grondwerken Edgard Gaens bvba).

Afb. 7: Het onderzoeksgebied gezien vanuit het noorden.

2.3 Methodiek

Het gebied dat door de bouwwerkzaamheden verstoord zal worden heeft een totale oppervlakte van ca. 1100m². Deze zone werd in samenspraak met Philippe Doggen (projectleider van Matexi NV), uitgezet op het terrein. Het vlak werd aangelegd op een diepte van 60 tot 70 cm onder het maaiveld.

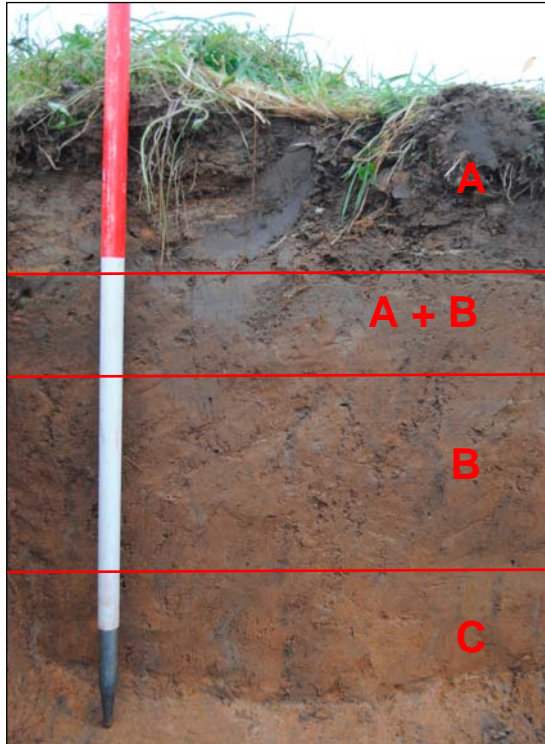
Om een inzicht te krijgen in de bodemopbouw werden er drie profielputten gegraven, een eerste in de zuidoostelijke hoek van het vlak, een tweede in de oostwand en een derde profiel in de noordwand van de werkput. Deze profielen werden beschreven en gefotografeerd.

De aanwezige sporen werden voorzien van een spoornummer en geregistreerd. Vondsten werden ingezameld en voorzien van een vondstnummer. Na telefonisch overleg met de heer Vanderbeken werd besloten om enkele sporen te couperen om de aard en ouderdom van de sporen te kunnen bepalen. Deze coupes werden opgeschoond, gefotografeerd en manueel ingetekend op schaal 1/20. Uit de doorsnedes van de sporen bleek dat deze of natuurlijk of recent van aard waren. In overleg met de ZOLAD werd vervolgens besloten dat de sporen niet verder moesten onderzocht of ingemeten worden.

Alle vaststellingen die tijdens het onderzoek werden gedaan, werden bijeengebracht in een databank (Access 2007) die een sporenlijst en fotolijst bevat. Ook de dagrapporten en coupetekeningen werden gedigitaliseerd.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Bodemopbouw

Zoals de bodemkaart aangeeft bestaat de moederbodem uit een matig droge leembodem met textuur B horizont.

Aan de zuidzijde van het terrein bedroeg de dikte van de bouwvoor een 25-tal cm en was deze sterk verstoord. Meer naar het zuiden van de werkput was de bouwvoor 30 tot 35 cm dik. Onder de bouwvoor bevond zich een donker gekleurde bruine laag, die als verrommelde laag van de A- en B-horizont te beschouwen valt. Deze laag bevatte kleine hoeveelheden houtskool en baksteen en een enkele keer kon ook steenkool opgemerkt worden. De B-horizont had een vrij gevlekt oranjebruin uitzicht, in tegenstelling tot de C horizont, die een eerder bruinoranje kleur had (Afb. 9). De bodem was sterk gebioturbeerd door plantenwortels en dierengangen.

Afb. 8: Profielopname 1, ZO-hoek werkput.

Afb. 9: Lichter gekleurde zone in het zuidelijke deel van de werkput.

In het zuiden van de werkput werd een zone van ca. 5 op 18 m opgemerkt die uit hardere, lichter gekleurde leem bestond. Deze zone komt overeen met de locatie waar begroeiing op het terrein aanwezig was. Het struikgewas heeft op deze locatie het aanwezige grondwater uit de bodem gezogen en de bodem sterker uitgedroogd.

In deze zone werd een proefputje gegraven van ongeveer 40 cm diep, om te controleren of het wel degelijk de natuurlijke bodem betrof. Dit bleek inderdaad het geval te zijn.

3.2 De archeologische sporen en vondsten

Tijdens het onderzoek werden in totaal 7 sporen geregistreerd. Hiervan konden vijf sporen, zijnde S 1 tot S 4 en S 6 als natuurlijk bestempeld worden. De overige twee antropogene sporen bestonden uit een greppel (S 5) en een vierkante kuil (S 7). Greppel S 5 (Afb. 10) was noordoost-zuidwest georiënteerd en kan op basis van de aanwezigheid van een scherp steengoed ten vroegste in de late middeleeuwen gedateerd worden. Vermoedelijk is het een oude perceleringsgreppel. Deze greppel was in het zuiden geflankeerd door een rij van vier sterk gevlekte witbruine kuilen (S 1 tot S 4), die tijdens het couperen (S 3 en S 4 – afb. 11) van natuurlijke oorsprong bleken te zijn. Op basis hiervan kunnen we vermoeden dat de greppel door een bomenrij afgezoomd werd. Een vergelijkbaar natuurlijk spoor (S 6) was zeer onregelmatig van vorm en lag aan de noordzijde van de greppel.

In de NW-hoek van de werkput werd een laatste spoor (S 7) aangetroffen. Dit sterk afgelijnde vierkant spoor met zijden van 87 cm had een blauwgrijze kleur, bevatte zeer recent materiaal en bleek bij het couperen slechts ca. 15 cm diep te zijn.

← Afb. 10: S 5, een noordoost-zuidwest georiënteerde greppel.

↑ Afb. 11: S 4, Natuurlijk spoor.

4. Conclusie en aanbevelingen.

Op 24 en 25 november 2010 werd aan de Wiesveldlaan in Merem (Bilzen) een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd door ARON bvba, in opdracht van Matexi nv, Hasselt. Het in 2004 reeds verkavelde terrein was tot kort voor het onderzoek in gebruik als grasland. Op het terrein worden 18 appartementen met onderkeldering gebouwd.

De opgraving leverde in totaal zeven sporen op. Slechts twee hiervan bleken van antropogene aard te zijn. S 5, een noordoost-zuidwest georiënteerde greppel, dateert ten vroegste uit de Late Middeleeuwen en is vermoedelijk een perceleringsgreppel. Ten zuiden van deze greppel werden vier natuurlijke sporen aangetroffen (S 1 tot S 4); de greppel was dus mogelijk door een bomenrij begrensd. S 7 ten slotte, een vierkante sterk afgelijnde kuil met blauwgrijze lemige vulling, kan op basis van de aangetroffen vondsten als recente kuil bestempeld worden.

Op basis van deze resultaten werd verder onderzoek op het betreffende perceel niet noodzakelijk geacht door ARON bvba. Het terrein werd vervolgens vrijgegeven door Tim Vanderbeken van ZOLAD+.

Bijlagen

Bijlage 1: Administratieve gegevens

Bijlage 2: Lijst met afkortingen

Bijlage 3: Plan van de uit te voeren bouwwerken en het onderzochte gebied

Bijlage 4: Fotolijst

Administratieve gegevens

Projectcode:	ME-10-WI
Opdrachtgever:	Matexi Limburg Hassaluthdreef 2 C 3500 Hasselt
Opdrachtgevende overheid:	Agentschap Ruimte en Erfgoed
Dossiernummer vergunning:	2010/415
Vergunninghouder:	Van de Staey Inge
Aard van het onderzoek:	Prospectie met ingreep in de bodem
Begin vergunning:	23 november 2010
Einde vergunning:	14 december 2010
Provincie:	Limburg
Gemeente:	Bilzen
Deelgemeente:	Merem
Adres:	Wiesveldlaan
Kadastrale gegevens:	Kadaster Bilzen, 1 ^e afdeling, sectie H, perceelnr 339R
Coördinaten:	X: 229697, Y: 173373
Totale oppervlakte:	ca. 1600m ²
Te onderzoeken:	ca. 1100 m ²
Bodem:	Aca0
Archeologisch depot:	ZOLAD+ Maastrichtersteenweg 2b 3770 Riemst

Kleur:

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Periodes:

Bronstijd	BRONS
- Vroege Bronstijd	BRONSV
- Midden Bronstijd	BRONSM
- Late Bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege IJzertijd	IJZV
- Midden IJzertijd	IJZM
- Late IJzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege Middeleeuwen	MIDV
- Volle Middeleeuwen	MIDH
- Late Middeleeuwen	MIDL
- Post Middeleeuwen	MIDP

Samenstelling:

Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
IJzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Materiaalcategorie:

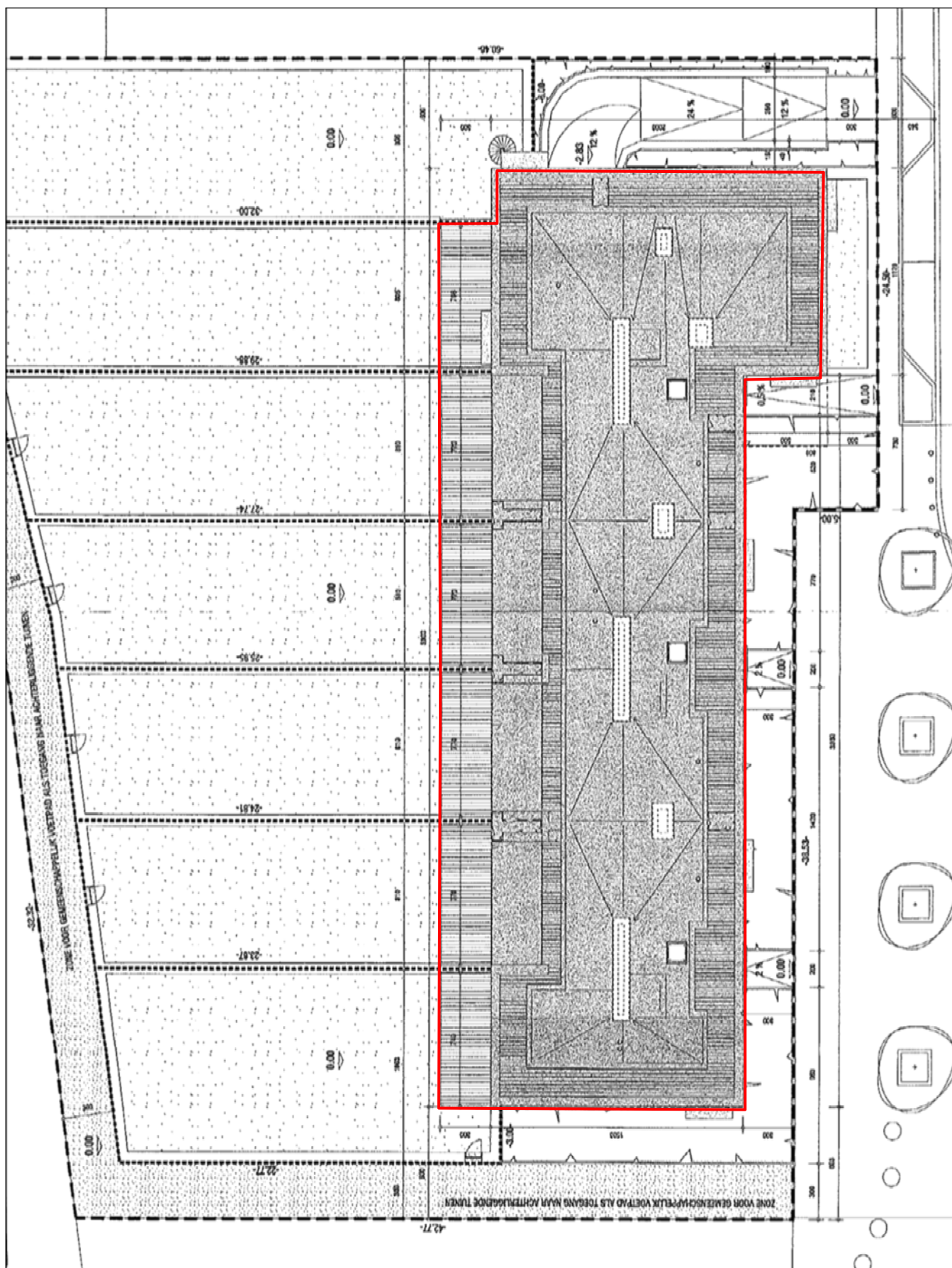
Glas	GL
Keramik	AW
Metaal	MET
Mortel	MOR
Organisch	ORG
Pleisterwerk	PLW
Terracotta	TC
Steen	ST

Aardewerk:

Dikwandig (ROM)	DW
Dikwandig amfoor (ROM)	AM
Dikwandig dolium (ROM)	DO
Dikwandig wrijfschaal (ROM)	MO
Gebronsd (ROM)	GB
Geglazuurd (MID)	+ GL
Geverfd (ROM)	GV
Gladwandig (ROM)	GW
Grijsbakkend (MID)	GRIJS
Handgevormd	HA
Kurkwaar	KU
Maaslands witbakkend (MID)	MAAS
Maaslands roodbakkend (MID)	MAAS2
Pompejaans rood (ROM)	PR
Porselein	POR
Protosteengoed (MID)	PSTG
Roodbakkend (MID)	ROOD
Roodbeschilderd (MID)	RBS
Ruwwandig (ROM)	RW
Steengoed (MID)	STG
Terra nigra (ROM)	TN
Terra rubra (ROM)	TR
Terra sigillata (ROM)	TS
Lowlands (ROM)	LO
Witbakkend (MIDP)	WIT

Hoeveelheid:

Zeer weinig	zw
Weinig	w
Matig	m
Veel	v
Zeer veel	zv

Plan van de uit te voeren bouwwerken met aanduiding van het onderzochte gebied (rood)

DSC-nummer	Soort opname	Beschrijving	Genomen uit
2326	Overzicht	Terrein voor aanleg vlak	ZO
2327	Overzicht	Terrein voor aanleg vlak	Z
2328	Overzicht	Terrein voor aanleg vlak	ZW
2329	Overzicht	Terrein voor aanleg vlak	NW
2330	Overzicht	Terrein voor aanleg vlak	NO
2331	Werkfoto	Aanleg vlak, verwijderen struiken	ZO
2333	Profiel	Profiel 1 in ZO hoek vlak	N
2335-36	Profiel	Profiel 1 in Z-wand	N
2337-39	Profiel	Profiel proefput verstoring wortels	NW
2340-41	Overzicht	Zone met wortels	O
2344-45	Overzicht	Vlak aangelegd op 24/11/2010	N
2347-48	Overzicht	Vlak aangelegd op 24/11/2010	Z
2350	Profiel	Profiel 2 in O-wand	W
2351-52	Detail	S 4	N
2354	Detail	S 3	N
2355-56	Overzicht	S 3 en S 4	N
2358	Detail	S 2	N
2359-61	Detail	S 1	N
2362-63	Overzicht	S 1 - S 4	O
2365-66	Overzicht	S 1 - S 4	W
2367-70	Detail	S 6	N
2371-72	Detail	S 5	O
2375-76	Coupe	S 3	W
2377-78	Coupe	S 4	W
2379-81	Werkfoto	Aanleg vlak	Z
2382-84	Profiel	Profiel 3 in N-wand	Z
2385-86	Detail	S 5	W
2387-88	Detail	S 5	O
2389-90	Profiel	S 5 in W-wand	O
2391-97	Overzicht	Vlak na aanleg	N
2399-405	Overzicht	Vlak na aanleg	Z
2407	Detail	S 7	W
2408-09	Coupe	S 7	W
2342	Overzicht	Zone verstoord door wortels	W
2349	Profiel	Profiel 2 in O-wand	W
2353	Detail	S 3	N
2357	Detail	S 2	N
2364	Overzicht	S 1 - S 4	W
2374	Coupe	S 3	W
2398	Overzicht	Vlak na aanleg	Z
2406	Detail	S 7	W

